KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Klára Buzássyová, Ján Findra, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, František Kočiš, Ivan Masár, Ján Oravec, Matej Považaj, Jozef Ružička, Anna Rýzková, Ján Sabol, Elena Smiešková

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Nálepkova 26

OBSAH

KAČALA, J.: Jazyková kultúra a preklad (1) 65
FORDINÁLOVÁ, E.: Otázka spisovného jazyka u Jána Hollého 72
HORECKÝ, J.: Obraz krajiny v diele Jána Hollého 77
MASÁR, I.: O jazyku a štýle vybraných reklamných textov 81

Rozličnosti

TIR — tirák. L. Dvonč . . . 87
Nie je všetko zlato, čo sa blyští. A. Rýzková 89

Správy a posudky

Jubileum Jána Hollého. I. Masár 90
Nový dvojjazyčný technický slovník. V. Dorotjaková 91

Spytovali ste sa

Pôvod, písanie a výslovnosť mena Denis. J. Pavlovič . . 95
Skratka názvu stredné odborné učilište stavebné. M. Považaj 96

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 19 — ČÍSLO 3

*Jazyková kultúra a preklad (1)**

JÁN KAČALA

1. Fenomény, o ktorých mienime hovoriť — jazyková kultúra a preklad —, súvisia navzájom veľmi úzko a sotva možno s nimi v teórii aj v praxi pracovať oddelene. Jazyková kultúra totiž nevyhnutne zahŕňa do sféry svojej pôsobnosti prekladovú tvorbu, a to jednak ako východisko pozorovania a skúmania a jednak ako objekt a cieľ svojho regulačného úsilia, ako vyústenie istých pozorovaní a výskumov. Možno sa o tom presvedčiť aj štúdiom jazykovednej literatúry s tematikou jazykovej kultúry, konkrétne napr. príspevkov uverejňovaných po dlhé roky v časopise Kultúra slova: máme tu na mysli jednak teoreticky koncipované príspevky venované rozboru jazyka prekladovej tvorby (šlo najmä o preklady odborných diel, odbornej terminológie, o kalkovanie ap.) a jednak príspevky kriticky analyzujúce jazyk a štýl konkrétnych preložených diel — umeleckých, odborných teoretických aj praktických, popularizačných. Prirodzene, nemožno zabúdať ani na zovšeobecnenia skúsených prekladateľov publikované v samostatných knihách, ako aj časopisecky — v jazykovedných aj literárnovedných periodikách. Aj v týchto knihách a príspevkoch sa poukazovalo na rozmanité závažné aspekty vzťahu jazykovej kultúry a prekladu. Pravda, vzťah jazykovej kultúry a prekladu je mnohorozmerný a nemôžeme si v jednom príspevku nárokovať na jeho komplexný rozbor; všimneme si len niektoré stránky tohto vzťahu.

* Tento príspevok je upravenou verziou prednášky, ktorú autor predniesol v rámci Letnej školy prekladu 84, ktorá sa konala v dňoch 27.—31. augusta 1984 na Kamennom mlyne pri Bratislave.

Spomínaná úzka súvislosť jazykovej kultúry a prekladu sa prejavuje najmä v tom, že prekladová tvorba prestupuje všetky rozmery jazykovej kultúry, všetky oblasti, ktoré tvoria objekt záujmu jazykovej kultúry, t. j. jazykový systém a jeho kultivovanie, používanie jazykového systému v reči, t. j. konkrétne jazykové prejavy, ako aj celkový stav jazyka v istej etape vývinu. Prekladová tvorba o. i. značí vyrovnávanie sa s myšlienkovým, umeleckým, kultúrnym, citovým prúdením za našimi hranicami, preto je táto tvorba dôležitým konfrontačným fórom nášho života, jeho oblastí, našej myšlienkovej, kultúrnej, civilizačnej úrovne, ako aj schopnosti a pripravenosti prijímať, vnímať informácie a popudy z týchto oblastí od našich blízkych aj vzdialených susedov, z iných národných, historických, civilizačných spoločenstiev. Z tohto hľadiska preklady často signalizujú isté biele miesta v jazyku — a nielen signalizujú, lež ich aj istým spôsobom odstraňujú v konkrétnej situácii, v konkrétnej etape spoločenského vývinu. Táto činnosť stavia prekladateľov, tvorcov prekladových diel — umeleckých, vedeckých, publicistických —, do pozície tvorivých používateľov spisovného jazyka, ktorí svojou dennou prácou tvoria a dotvárajú jazyk a sú zaň spoločnosti zodpovední.

2.0. Prekladatelia tvoria text v cieľovom jazyku v celej jeho komplexnosti a mali by klásť dôraz na všestranné pôsobenie tohto textu. Myslíme tu konkrétne o. i. aj na to, aby prekladateľ nerobil text iba ako písaný, lež aby mal na mysli predovšetkým jeho zvukové kvality (keďže jazyk je predovšetkým zvukový fenomén a zvuková podoba dnes aj výrazne ovplyvňuje písomnú; zreteľne sa to prejavuje v publicistických prejavoch istého typu, napr. takých, aké sa uverejňujú v novinách, ako je bratislavský Večerník). Z toho vychodí, že text treba nielen napísať, ale si ho treba aj povedať a zisťovať, či má rytmus, či má melódiu a vôbec zvukovú podobu, ktorá je vlastná cieľovému jazyku. Lebo text — hoc aj písaný — má pôsobiť aj pri svojej zvukovej realizácii. Pravda, na to, aby sme vedeli zvážiť zvukové, melodické, rytmické vlastnosti textu, žiada sa mať solídne poznatky o jazyku vôbec a o jeho zvukových kvalitách osobitne. Je istotne pozoruhodné, keď prekladateľ pracuje s týmito kvalitami aj intuitívne, keď ich vníma a istým spôsobom uplatňuje. Ale to na uvedomené narábanie s týmito kvalitami pri tvorbe textu nepostačuje. Na to treba aj štúdium príslušnej jazykovednej literatúry, ktorej už nie je málo a netvorí sa ani amatérsky, ani na kolene: vychádza sa tu z vysokej úrovne poznania jazykového systému a dorozumievania sa ním a používajú sa na to exaktné metódy (vysokokvalitné prístroje a iná náročná technika). Nechceme tvrdiť, že táto stránka nášho národného a v rámci neho najmä spisovného jazyka je už opísaná vyčerpávajúco; v mnohom sme ako jazykovedci celej spoločnosti, ako aj istým skupinám

tejto spoločnosti, v ktorých sa na jazykovedné výsledky aj najviac čaká, ešte veľa dlžní, ale už terajšie východisko je solídne a na zainteresované štúdium dostačujúce (myslíme tu na fonologické a fonetické práce E. Paulinyho, Á. Kráľa, J. Sabola, Ľ. Nováka a ďalších).

2.1. Keď hovoríme o význame zvukových kvalít slovenčiny pre prekladovú tvorbu, žiada sa osobitne upozorniť na potrebu dbať na dodržiavanie správneho rytmu živej slovenskej vety. Týka sa to napr. umiestňovania neprízvučných slov vo vete, ktoré majú závažnú rytmotvornú funkciu. Toto umiestňovanie súvisí aj s prekonávaním starých, ba starobylých schém v slovoslede slovenskej vety. V rámci záujmového vzdelávania prekladateľov sme vo februári 1984 v prednáške o slovenskej syntaxi na pozadí iných jazykov z tohto (rytmotvorného) hľadiska poukázali na postavenie slova *sa* v slovenskej vete. Na tomto mieste sa chceme venovať postaveniu jednoslabičných predložiek typu *na, do, pri, pred, za, zo, ku* ... a ich využívaniu pri tvorbe rytmického pôdorysu slovenskej vety. Táto téma súvisí aj s postupným prekonávaním starších a dnes už celkom zastaraných predstáv o rytmických vlastnostiach jednotlivých skupín slov v slovenčine, najmä pri ich lineárnom postavení vo vete. V tomto bode sa v našich odborných aj prakticky orientovaných kruhoch traduje jedna legenda. Ako každá iná legenda aj táto má tuhý život. Sformulovala sa do poučky o tom, že jednoslabičné predložky (ale aj predložky vôbec) tvoria s plnovýznamovým slovom (substantívom), s ktorým sa viažu, jeden významový a rytmický celok. Z tohto vychodila požiadavka bezvýnimočne prízvukovať jednoslabičné predložky. Spomínaná poučka je pravdivá iba v tej zložke, v ktorej sa vraví, že jednoslabičná predložka tvorí s podstatným menom, s ktorým sa viaže, sémantický celok. No od začiatku je nepravdivá v druhej svojej zložke, že totiž toto spojenie je zároveň aj rytmický celok. Čiastočne by bolo možné brániť platnosť druhej časti tejto poučky poukazom na izolované postavenie spojenia predložky a podstatného mena *(za dom; za domom)*. Lenže tieto izolované postavenia nie sú ani typické, ani jediné. Oveľa závažnejšie sú rozmanité postavenia v rámci väčších rytmických celkov. Ak by druhá zložka zodpovedala skutočnosti, neboli by v slovenčine možné verše s jambickým pôdorysom; neboli by mohli vzniknúť jambické verše P. O. Hviezdoslava (na čele s *Hájnikovou ženou)* alebo S. H. Vajanského, ktorí využívali jednoslabičné predložky (spolu s inými jedno- alebo trojslabičnými slovami) na tvorbu spomínaného jambického rytmu — taký rytmus má aj známa Vajanského báseň *Malý drotár:*

Keď išiel tatko do sveta,
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ —
pri tomto kľakol buku,
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑

na hlavu moju položil

tú svoju ťažkú ruku.

Treba jednoznačne zdôrazniť, že v spisovnej slovenčine sa jednoslabičné predložky rytmicky prikláňajú nielen k nasledujúcemu slovu, lež aj k predchádzajúcemu, nejestvujú teda iba jednosmerné rytmické schémy s jednoslabičnými predložkami, lež naopak tieto predložky sa využívajú na tvorbu rýmu v obidvoch smeroch. Neplatí teda nijaká všeobecná zásada, že by jednoslabičné predložky boli vždy prízvučné, ale ani naopak, že by boli vždy neprízvučné. Zásada, ktorá sa pri prízvukovaní predložiek uplatňuje všeobecne, znie takto: prízvukovanie jednoslabičných predložiek závisí od rytmického okolia týchto predložiek a od vetného dôrazu v konkrétnej vete (výpovedi). Niektoré konkrétne prípady v básnicky neviazanej (bežnej) reči:

a) Ak stojí jednoslabičná predložka na začiatku vety a nasleduje za ňou jednoslabičné slovo, ktoré môže, ale nemusí mať prízvuk, predložka je spravidla prízvučná: *pre mňa, za mňa.* — *Pri ňom sa dobre pracuje.*

b) Ak stojí jednoslabičná predložka na začiatku vety a nasleduje za ňou dvojslabičné slovo, predložka môže byť prízvučná aj neprízvučná. Dôležitú úlohu tu má i vetný dôraz: proti prípadu s prízvučnou predložkou: *za dom príde najprv Ondrej* je prípad s neprízvučnou predložkou: *za domom čaká Ondrej* alebo: *za domom čaká Ondrej.*

Iný príklad: *Za nami prišli samí významní hostia.*

c) Prízvuk na jednoslabičnej predložke vnútri vety závisí od toho, v akom rytmickom okolí sa predložka vyskytuje. Za jednoslabičným prízvučným slovom je predložka obyčajne neprízvučná: *Kraj pri Nitre je rovinatý.* — *Kto za pravdu horí...* (Kuzmány)

d) Aj v postavení za dvoj-, troj- a viacslabičným slovom sa jednoslabičná predložka prikláňa k predchádzajúcemu rytmickému celku ako neprízvučná:

Správy zo zahraničia. — *Košiarov za našich čias bolo oveľa viac.*

Pravda, v týchto prípadoch môže zohrať rozhodujúcu úlohu vetný prízvuk a strhnúť prízvuk aj na predložku. (Hoci predložka ako neplno-

významové slovo má menšie predpoklady na to, aby bola pod dôrazom: v takom postavení bývajú plnovýznamové slová, najmä substantíva nasledujúce za predložkou.)

Ako vidno, z tohto výkladu vychodí súhrnný poznatok o väčšej rytmickej orientovanosti jednoslabičnej predložky lineárne dozadu. Neplatí mechanická téza o bezvýnimočnom prízvukovaní jednoslabičných predložiek. Ak by to bola pravda, nebolo by možné slovenskú poéziu vybudovanú na jambickom metre adekvátne zvukovo realizovať a recitovať.

2.2. A keď sme pri krátkych slovách, pri rytme a slovoslede slovenskej vety, spomenieme z tohto hľadiska vzťah častíc *aj* a *tiež:* sú to zdôrazňovacie častice, ktoré vyzdvihujú výraz, pri ktorom stoja. Lenže každá z nich z inej strany tohto výrazu a v iných rytmických podmienkach: častica *aj* stojí pred zdôrazňovaným výrazom, pričom je neprízvučná:

a) *Boli tam* aj *jeho r o d i č i a. Na slávnosti sa zúčastnili* aj *jeho r o d i č i a.* Častica *aj* tu zdôrazňuje výraz *rodičia,* pričom však tieto slová nie sú v tesnom susedstve: privlastňovacie zámeno *jeho* z gramatických dôvodov preruší bezprostredné spojenie častice a zdôrazňovaného slova.

b) *Jeho rodičia tam boli t i e ž. — Jeho rodičia sa t i e ž zúčastnili na slávnosti. — Jeho rodičia sa zúčastnili na slávnosti t i e ž.*

V bratislavskom rozhlase sa v ostatnom čase množia vyjadrenia typu *T i e ž jeho rodičia sa zúčastnili na slávnosti. — Posúdili t i e ž otázky spolupráce . . .,* v ktorých je na mieste jednoznačne častica *aj.*

Nejde teda o to, že by častica *tiež* bola v spisovnej slovenčine nesprávna, lež sa nesprávne používa. Na rozdiel od častice *aj,* ktorá je základná, častica *tiež* je vždy pod prízvukom a stojí za zdôrazňovaným slovom. Tento poznatok sa dá ľahko zapamätať a v praxi používať. Treba len viac dbať na zvukové vlastnosti jazyka, na zvukové vlastnosti slovenskej vety.

3. Prekladová literatúra v značnej miere odráža dynamiku, pohyb v jazyku, do ktorého sa prekladá. Je to podmienené kontaktmi s inojazyčným prostredím, s inou spoločenskou problematikou, s ktorou sa treba v oblasti pomenovania pri prekladaní vyrovnávať (pravdaže, nielen v pomenúvacej oblasti, ale napr. aj v okruhu syntaxe, kde treba reagovať na popudy syntaktickej stavby iného jazyka a tvorivo ich riešiť pri transponovaní do inej dorozumievacej sústavy). No zostaňme v okruhu pomenovania, slova. Spomínané vyrovnávanie sa s cudzojazyčnými popudmi môže byť rozmanité. Podľa našej mienky by to malo byť vyrovnávanie tvorivé, lebo preklad je tvorba, nie je to mechanický prepis, prevod. V tomto zmysle môže byť a je prekladová tvorba takisto veľmi dôležitá pri rozvíjaní a obohacovaní výrazových

prostriedkov jazyka a jej úloha v tomto smere je nezastupiteľná. Prirodzene, prekladovú tvorbu chápeme ináč, ako to vyjadril dnes už mŕtvy Vlado Bednár v rozhovore s F. Muchom uverejnenom v Nedeli, prílohe Nového slova (III. roč., 2. II. 84, č. 5, s. IV). Na otázku: „Prekladali ste Hrabala a Párala. Myslíte si, že sú potrebné preklady z češtiny do slovenčiny a naopak?" totiž odpovedal: „Tých dvoch som prekladal, lebo si ich nesmierne vážim. Majú úžasne bohatý slovník, vďaka čomu sa mi podarilo obhospodáriť slovenčinu najmenej o osemdesiat prekrásnych termínov: Inak si ale myslím, že netreba prekladať za každú cenu — len ak to spĺňa účel."

V tejto odpovedi si treba všimnúť dve veci: 1. Slovenský spisovateľ, ktorému by tvorivé rozvíjanie vlastného spisovného jazyka malo ležať na srdci najviac, sa tu priznáva, že „obhospodáril" slovenčinu o osemdesiat slov, ktoré prevzal z jazyka originálu — od tých autorov, čo majú „úžasne bohatý slovník". Natíska sa však prirodzená otázka, prečo si úžasne bohatý slovník n e u t v o r i l pri prekladaní sám V. Bednár? Prečo sa musel uchýliť iba k „obhospodáreniu" slovenčiny o slová prevzaté od iných autorov? 2. V odpovedi zaráža skrat medzi prekladateľovou predstavou o vlastnom obohatení slovenčiny a skutočným stavom v obohacovaní: to, čo spisovateľ alebo prekladateľ donesie svojím jazykom, zďaleka nemusí značiť bezprostredné obohatenie jazyka ako c e l o s p o l o č e n s k é h o nástroja. Inak povedané: nie všetko, čo je v literatúre, je zároveň spoločensky prijaté ako bohatstvo celého národného jazyka. Skutočné obohatenie je zložitejší proces a prechádza celospoločenským sitom. Aj keď sa v jazyku odráža činnosť vynikajúcich jednotlivcov, skutočným tvorcom jazyka je celý národ. Preto aj platí, že jazyk je taký, aký si ho utvoríme a ako sa oň staráme.

4. Prekladanie je úzko späté s problematikou prevzatých alebo cudzích slov. Je všeobecne známe, že za stav v používaní prevzatých slov, za stupeň ich zdomácnenia sú jazykovedci často predmetom kritiky z rozličných strán, akoby boli za to sami stopercentne zodpovední. Kritici však neberú do úvahy závažný fakt, a to že preberanie slova z iného jazyka je proces. A keďže je to proces, nemusí stav na začiatku byť totožný so stavom, keď preberanie prebieha, ako ani so stavom, keď sa prevzatie cudzieho slova do iného jazyka uzavrelo tým, že slovo nadobudlo relatívne stabilnú písomnú a výslovnostnú podobu a ustálil sa jeho význam a miesto v lexikálnom systéme jazyka. Okrem toho, že preberanie cudzieho slova, resp. slova z iného jazyka je proces, dôležitý je aj faktor rozšírenosti preberaného slova: iné je to so slovom, ktoré zostáva v polohe odborného termínu alebo knižného slova, a iné so slovom, ktoré nadobudne relatívne široké používanie (napr. *džús, víkend*). V slovenčine sa prejavuje silná tendencia prispôsobiť prevzaté slovo z gramatickej stránky (zaradenie ku

skloňovaciemu typu) a ustáliť jeho písomnú podobu maximálne v zhode s výslovnosťou, ako to zodpovedá fonologickému princípu ako vedúcemu princípu v slovenskom pravopise. Ale na začiatku prevzatia slova nemožno hneď používať slovo tak, akoby proces prevzatia bol už na konci, a nemožno ani všetky eventuality preberacieho a zdomácňovacieho procesu predpokladať. Na začiatku si prevzaté slovo ešte zvyčajne zachováva istú kontinuitu s pôvodnou podobou v jazyku, z ktorého sa preberá *(jazz, juice, weekend)*, s rozšírením používania sa posilňuje tendencia zdomácňovať ho, takže v istom čase môžu jestvovať popri sebe aj pôvodná podoba slova, aj zdomácnená (čiastočne alebo úplne; *jazz* i *džez, team* i *tím* atď.) a až v poslednej etape preberania preváži zdomácnená podoba ako výlučná a jedine možná *(džez, tím, hokej)*, pričom sa ojedinelé používanie pôvodnej prevzatej podoby hodnotí už ako exkluzívnosť (podoba *jazz* v okruhu niektorých hudobníkov v súčasnosti). Niektorým používateľom jazyka sa však nevidí priveľká benevolencia jazykovedcov vo vzťahu k variantnosti (výslovnostnej, morfologickej, slovotvornej, pravopisnej) v používaní prevzatých slov, nevidí sa im rozkolísanosť v úze (podľa zásady „aj tak sa môže, aj tak sa môže") a kritizujú jazykovedcov za to, že neurobia alebo dokonca nevedia urobiť v prevzatých slovách poriadok. Na to však možno odpovedať len tak, že ťažko urobiť poriadok tam, kde požadovaného poriadku niet, kde variabilnosť je takmer nevyhnutnou črtou procesu preberania slova do slovenčiny. Nemožno totiž nadekrétovať už na začiatku tohto procesu to, čo bude až na jeho konci. Možno predpokladať, ako sa bude vývin, proces uberať (so zreteľom na spomínané zásady uplatňované pri preberaní slov), ale nemožno predvídať všetko.

(Dokončenie vo 4. čísle)

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

Ks

Otázka spisovného jazyka u Jána Hollého

EVA FORDINÁLOVÁ

Keď čítame Jána Hollého musíme obdivovať, ako vyjadrí, čo chce. Jeho slovo prilieha na myšlieku, kryje ju dokonale. Píše jasne, rečou veľmi ohebnou a poddajnou, jednoducho, výrazne a názorne: predstúpi pred nás obraz, ktorý chcel vyvolať v celej svojej jednoduchosti a kráse, sťa u Mikuláša Aleša. Povedal bych, že ani klasický Hollý neučil sa písať od klasikov, ale rovno od ľudu.

Martin Kukučín

Ak sa sústredene začítame do básnického diela Jána Hollého, máme pocit, že jeho slovo skutočne prilieha na myšlienku a dokonale ju vie vystihnúť, že jeho poézia by stratila svoje čaro a jedinečnosť, ak by bola napísaná inak ako bernolákovskou slovenčinou, o ktorej sa J. Kollár vyjadril: *„I reč Bernolakova ne jen u Čechov ale i samých Slovakuv ne všude přizeň nalezla, takže nás s ní ani jináče ovšem, co do prosodie, prevýborné Hollýho básně smířiti nikoli nemohú. Všude v ní prece jakási nízkost, ba ano i tvrdost věje, obzláště komu i jiná slovenská nářečí známa jsou.“*[1] Bolo by samozrejme naivné očakávať uhladenú dokonalosť jazyka v nedostatočne zrelých ekonomicko-spoločenských pomeroch a z takej pohyblivej základne, akou bol západoslovenský kultúrny interdialekt. Z dnešného aspektu musíme brať do úvahy aj časový významový posun v slovnej zásobe. Niektoré Hollého verše pritom znejú tvrdo a súčasnému percipientovi, ktorého kultúrne vedomie sa formovalo dnešným stavom spisovného jazyka, i mierne „plebejsky“, napr.:

Náramňe smädná otvorenú drží
Mnohích na místách k nápoju zem hubu;
A zmrtvené už všecko dichtí
Oblakovú sa vlahú okrísiť.

(*Pesňe — V čas sucha*)[2]

[1] Řeč k domorodcům — predhovor k prekladu kázní J. Tótha a Š. Hamuljaka z r. 1826. In: Listy P. J. Šafárika H. Hamuljakovi. Martin 1965, s. 79.

[2] Citované ukážky z Hollého diela podľa vydania z r. 1950, Trnava.

Ale možno Kollárovu konštatáciu aplikovať aj na nasledujúce verše?

Kríčki, chrasti, háje, stráňe
Hlavmi vlastnatá k stiňidlám.
Sádki privreté ohradmi,
Plánki v trávnatích slobodné
Rovňinách vonné z belunkích
Mléko prs viťískajú.

(*Pesňe — Radostňík na jar*)

Cesta Jána Hollého k osvojeniu si bernolákovského jazykového úzu prešla istými peripetiami, konštantné zostávalo iba jediné stanovisko: byť slovenským básnikom. V čase prekladania Vergíliovej *Aeneidy* badať v jazykovej zložke ešte nezhody s kodifikovanou bernolákovčinou; Hollý používa západoslovenský kultúrny interdialekt s viacerými bohemizmami, ktoré bernolákovská slovenčina nemala. Možno to dokumentovať iba na jeho korešpondencii; z nej vidieť, že po vydaní Bernolákovho *Slovára* celý preklad nanovo prepracoval — pätnásty raz![3] Hollého list Jiřímu Palkovičovi (asi z roku 1812) veľa prezrádza nielen o vlastnej básnickej práci, ale aj o jazyku (úpravy sú v rámci všeobecne platných transkripčných zásad): *„Na tu otázku: jak daleko sem v prekladaňi prišel? odpovedám: že sem celú preložil za jeden rok: začal sem totižto 1810. 15ho listopadu a prvné dva spevi sem pres zimu v izbe preložil, tretí uš venku v haji Blaťiňi rečeném*[4] *a potud len do Velkej noci, poňeváč sa mi tehdáž vac povinnosti uchadzalo, než od Velkej noci. Dokonal sem prácu moju 1811. 23ho rijňa.“*[5] Časté prepracúvanie *Aeneidy* zapríčinila rozkolísanosť jazykovej formy a výslovnosti, dôležitej najmä pri aplikácii časomernej prozódie; veľkosť uvedených problémov pre básnika možno vycítiť z ďalšieho úryvku tohto listu: *„Ktera bi ale ta pravá vislovnost bola? Od mužov z rozličnich stolic a mist na podezrele mňa alebo pochibne slova prízvuk sem požadal a ten najhodnovernejší zadržal; ňekde však, abi tím krivda nebola, kde se nezrovnávali a uši nepram sa to zdálo obražať, za obecné sem bral. Prespolné mény* [t. j. cudzie] *sem ne podla jejich prizvuku, ale tak, jako mňe Slovakovi padali, bral.“* Preto je pochopiteľné,

[3] List Jurajovi Palkovičovi z 23. II. 1828: *„Teprv minulého mesáca dostal sem ostatné 3 ďili s Repertorium teho znameňitého Bernolákového Slovára slovenského. Hned sem teda preloženú Eneidu Virgiliovu pochiťil a pomocú techto z najvatšú pilnosťú ju ponapraviť sa usiloval jak v dobropísemnosti, tak aj ve viznamenávaňi slov.“* — Korešpondencia Jána Hollého. Martin 1967, s. 48.

[4] V tom čase bol Hollý kaplánom v Pobedime; uvedený háj má v miestnom nárečí názov Blaciny.

[5] Korešpondencia Jána Hollého, s. 15.

že vydanie Bernolákovho Slovára očakával s veľkou netrpezlivosťou a nemožno považovať za hyperbolizáciu, keď Jurajovi Palkovičovi (prekladateľovi biblie do bernolákovčiny, mecénovi jeho prvých diel) píše: *„Žádnú kňihu sem ňikdá s takú dichťivosťú ze dňa na deň ňeočekával, jako túto; a hľe, predca ňišt, ačkoľvek uš dávno višla, dočekať ňemožem, a také dlhé čekáňí človeka trápí, človeka morí a nespokojeného činí.“*[6]

Hoci v roku 1827 Hollý mal iba prvé dva diely Slovára (ďalšie tri ešte len s „dichťivosťú“ očakával a pritom pozorne sledoval všetky jazykovedné a literárne práce vychádzajúce v Čechách a iných slovanských krajinách), začína písať svoje prvé pôvodné dielo — epos *Svatopluk,* ktorý vyšiel až r. 1833 a svojou ideovou priebojnosťou mocne zapôsobil na mladú romantickú generáciu, organizujúcu sa v rámci bratislavskej *Společnosti česko-slovanskej.* Pri konfrontácii jazyka listov Jiřímu Palkovičovi a Jurajovi Palkovičovi je v druhom prípade už evidentný vplyv prvých dvoch dielov *Slovára,* hoci pochopiteľne ešte badať odchýlky od kodifikovanej normy, čo napokon bude typické pre Hollého korešpondenciu aj v ďalších rokoch.

Vydanie *Svatopluka,* znamenalo prelom vo vzťahu mladej národne sa prebúdzajúcej mládeže bratislavského centra k bernolákovčine. Karel A. Vinařický pri recenzovaní *Svatopluka* v *Časopise Českého musea* správne postrehol nebezpečenstvo hroziace tzv. „československej literatúre“, keď podotýka, že takéto odchýlenie od starodávneho, Čechom, Moravanom a Slovákom spoločného jazyka je len na ujmu, a hoci Hollý jediný vyniká talentom medzi bernolákovskými literátmi, *„jeho příklad mnoho robí.“*[7] Vinařický sa nemýlil. Napr. Karol Braxatoris v neskoršej polemike s Kollárovými *Hlasmi* r. 1848 konštatuje, že podľa jeho mienky víťazská báseň všeobecne cteného Hollého *Svatopluk* vydaná roku 1833 a naše piesne pospolitého ľudu pánom Kollárom tiež v tom čase vydané natoľko očarili celé Slovensko a najmä mládež, že sa musia pokladať za iskru, ktorá padla už do naznášaného raždia povedomia slovenskej národnosti.[8]

Sociálno-politická situácia na Slovensku si skutočne žiadala naliehavé riešenie jazykovej otázky; Štúr si uvedomoval ťažké položenie mladých spisovateľov píšúcich po česky *(„lidu našemu zvláště katolickému z větší částky nepřístupnými se stáváme“)*[9] a pri rozhodnutí

---

[6] List zo 7. VII. 1827. Tamže, s. 42—43.

[7] Zpráva o pana Hollého víťezské básni Svatopluk. Časopis Českého musea VII, 1833, s. 278.

[8] AMBRUŠ, J.: Ján Hollý očami svojich súčasníkov. Bratislava 1964, s. 81.

[9] Listy Ľudovíta Štúra I. Bratislava 1954, s. 47.

vydávať *Plody*[10] už roku 1835 členovia Spoločnosti vážne uvažovali, akou rečou ich majú vydať. Keď o svojom úmysle informovali Hollého, list skoncipovali v bernolákovčine.[11]

Na mladú romantickú generáciu inšpirujúco zapôsobil i Hollého *Chválospev na Antoňa Bernoláka,* ktorý bol prvý raz publikovaný až r. 1841 pri súbornom vydaní *Básní Jána Hollého;* svedectvom je motto v liste bratislavských študentov z júna 1834 Hollému: *„Zbuď sinov odroďeních, abi už raz opustili Češku / A spolu zjednoťení ke svéj sa navrátili matce."* V liste sa priamo vyznávajú z vďaky za národné uvedomenie prostredníctvom Hollého diela: *„Zložte už aj Vi, Veľební Otče, to presvedčenje o nás, že mi ešte ďalej našu drahú maťer Slovenku chceme hrdúsiť. Priviňte k sebe sinov, Vi Otče Slovákov, k Vám sa priznávame a chceme na základe, čo sťe Vi z vernimi Slováci rozložili, stavbu ďalej ťahať."*[12] Známe sú aj iné fakty o stykoch bratislavskej mládeže s bernolákovcami, najmä po roku 1840 — v čase zvyšovania maďarizačného náporu, o Štúrovom záujme o Hollého práce, o návšteve kodifikátorov spisovnej slovenčiny na základe stredoslovenského kultúrneho jazyka a interdialektu po porade v Hlbokom roku 1843[13], známa je aj apotéza všetkých významných bernolákovcov, predovšetkým J. Hollého, v Štúrovom *Náreči slovenskom a v úvode k Náuke reči slovenskej.* Hádam práve nesprávna interpretácia jeho konštatovania *„Ku kroku tomuto ma ísťe veľmi pohnuv i príklad bratou naších katolíckich, ktorí sa už od dávna k našej Slovenčine prihlásili a krokom svojim už dávno pravdu tú, že k rozviťjú duchovnjeho života nášho Českuo nárečja je nedostatočnuo, vislovili; krok náš je len tohoto dovršenja a doplňenja"*[14] spôsobila, že bernolákovská a štúrovská slovenčina sa chápali vo vývine slovenského spisovného jazyka ako dve etapy, ktoré na seba nadväzujú,[15] hoci v podstate majú len spoločnú ideu slovenskej národnej samobytnosti, a teda i jazyka ako jej atribútu.

V Hollom videli príslušníci mladého hnutia predstaviteľa súčasnej bernolákovskej generácie, ktorý vo svojom diele najlepšie zvýrazňoval buditeľské snahy a národno-ideovú koncepciu tohto hnutia. Jeho váž-

---

[10] Plody sboru učenců řeči československé prešporského, 1836.

[11] Jeho podrobnejšou jazykovou analýzou sa zaoberal E. Jóna (Vplyv bernoláčtiny a bernolákovcov na štúrovskú spisovnú normu. In: K počiatkom slovenského národného obrodenia. Bratislava 1964, s. 462—463).

[12] Korešpondencia Jána Hollého, s. 169.

[13] Pozri bližšie: GARAJ, J.: Vzťah Ľudovíta Štúra k Bernolákovcom. Slovenská reč, 21, 1956, s. 207 a n.

[14] ŠTÚR, Ľ.: Nauka reči slovenskej. Prešpork 1846, s. 8.

[15] Napr. štúdia J. M. Hurbana: Slovensko a jeho život literárny; J. Vlček: Dejiny literatúry slovenskej, 1890; Dejiny slovenskej literatúry II., 1962.

nosť v celom slovenskom národnom hnutí bola všeobecná; dokonca ani J. Kollár v svojom invektívnom spise *Hlasové* sa neodvážil na Hollého vrhnúť zle svetlo (udržiavali vzájomnú korešpondenciu), iba poznamenáva, že nárečie pána Hollého sa v mnohých veciach od Bernoláka značne odlišuje.[16] Preto sa aj Ľ. Štúr, P. K. Hostinský a J. M. Hurban snažia získať v máji 1846 pri osobnej návšteve na Dobrej Vode podporu J. Hollého v nadviazaní spolupráce s katolíckou inteligenciou v rámci spolku *Tatrín,* a napriek tomu, že vážne chorý básnik im už túto podporu poskytnúť nemohol, jazykový výbor Tatrína rozhodné odmietnutie bernolákovčiny zmierňuje vyslovením úcty k Bernolákovi a Hollému: *„... pre tú presvedčenosť jak výboru, tak celjeho spolku tatrínskeho o stredoslovenčiňe ako vlastnej a pôvodňej slovenskej reči, vjacej sa od ňej odstúpiť ňemuože, ňedá, ale vďaka a úcta naša k Bernolákovi a Holljemu, ako veľkím faktorom slovensko-národňjeho života, navždi čerstvá, živá zostaňe ...“*[17]

Ďalšie osudy spisovného jazyka zasiahli dielo Jána Hollého, ako neodlučnú súčasť slovenského kultúrneho života, aj po definitívne ustálenej hodžovsko-hattalovskej norme spisovnej slovenčiny. Keď sa J. Viktorin rozhodol v roku 1863 — v rámci osláv tisíceho výročia príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu — vydať súborné dielo J. Hollého, zároveň urobil jeho prepis do novej pravopisnej formy, s miernymi tvarovými úpravami. Ako ukážku uvádzame úryvok z *„pesne“ Hlas Tatry* so zvýraznením tvarov upravených Viktorinom:

Kam Wáhu, kam poháhláš?	Kam Váhu, kam poháhláš?
Kam tak sa z hurta rútíš?	Kam tak sa zhurta rútíš?
Ňení ti mílo sladkém	Není ti mílo sladkém
Dobrég we Matki Lóňe	Dobrej ve matky lóne
Tu blíž Uhlov ňebeskích	Tu blíž uhlov nebeských
A medzi zhľédavími	A medzi z h ľ á d a v ý m i
Sa w twém zrkadle Hormi,	*Sa v tvém zrkadle hormi,*
Pres Háge Chvílu zňícé	Prez háje chvílu z ň á c é
Mích Pesňe Wil počúwať?	Mých pesne Vil počúvať?

Proti Viktorinovej úprave sa rozhodne postavil A. Sládkovič, vidiac v tomto čine poškvrnenie pamiatky Hollého, vždy verného bernolákovčine, lebo *„Hollý a Bernolák boli dvaja ľudia a jeden človek“*,[18] ale V. Paulíny-Tóth podporil Viktorinovu transkripciu, lebo *„oprava táto bola*

[16] KOLLÁR, J.: Hlasové ... Praha 1846, s. 103.

[17] JÓNA, E.: C. d., s. 467.

[18] List Viktorinovi. Odtlačil ho J. Škultéty v Slovenských pohľadoch, 1908, s. 631—634.

teraz už pri novovydaní spisov Hollého nevyhnutne potrebná".[19] Vývin spisovného jazyka verifikuje tieto divergentné názory a potvrdzuje správnosť náhľadu V. Paulínyho-Tótha. Použitie súčasnej pravopisnej kodifikácie pri zachovaní bernolákovskej tvarovej formy nič neuberá na pôvabe a autenticite Hollého poézie, iba prispieva k tomu, aby prvá časť konštatácie S. H. Vajanského pri hodnotení Hollého diela už nemusela byť pravdivá: *„Jeho spisy nečíta terajšie pokolenie, ale, nevediac samo, z neho žije, a nebyť jeho, cele ináč by žilo duchovne."*

Literárnovedný ústav SAV
Konventná 13, Bratislava

Obraz krajiny v diele Jána Hollého

JÁN HORECKÝ

Pri dvojstom výročí narodenia Jána Hollého (24. 3. 1985) si znova pripomíname miesto tohto veľkého básnika v rozvoji slovenského národného jazyka. Predbežné sondy do diela Jána Hollého ukazujú, že hoci bol odchovaný na klasickej metrike a klasicistickej poetike, vynikajúco ich vo svojom básnickom diele naplnil slovenským výrazom. Aj v klasických eposoch, no ešte viac v drobnejších útvaroch využíval všetky možnosti vtedajšej slovenčiny, v mnohých smeroch ju dotváral, často oživoval aj prvkami zo svojho nárečia. A všetky výrazové prostriedky svojho jazyka majstrovsky využíval na zobrazenie historických dejov i súčasného života Slovákov.

K záväzným prvkom klasickej idylickej poézie patrí opis krajiny, v ktorej sa odohráva jednoduchá pastierska alebo aj iná príhoda. Táto krajina býva preto vždy aj zaľudnená spravidla malým počtom osôb.

Je prirodzené, že ani J. Hollý sa vo svojich dielach, predovšetkým v selankách, nemohol vyhnúť tejto poetike. Využíval ju však aj v iných svojich dielach, v rozličných piesňach, ale aj v eposoch, najmä v typických epických prirovnaniach, ktoré sa podľa epických pravidiel vkladajú do rozprávania deja všade, kde je to len možné.

Zo skutočnosti, že Hollý pochádza zo Záhoria a že najväčšiu časť svojho života strávil v Maduniciach, na brehoch Váhu, vyplýva, že opis krajiny v jeho dielach nesie pečať širokej roviny, sem-tam troška zvlnenej, zavlažovanej Váhom, potôčikmi a mlákami.

[19] Viktorinovo vydanie Hollého. Sokol II., 1863, s. 119—120.

Charakteristickým prvkom pre Hollého krajinu teda nebudú rozoklané skaly, husté lesy a vysoké končiare, ale redšie lužné lesy, háje, kroviny a trávnaté pasienky. Dominantným prvkom týchto rovín je osamelý strom, najviac ak skupinka dvoch stromov, ktoré vždy vysoko vyčnievajú nad horizont. Takéto stromy však spĺňajú aj celkom prozaickú funkciu: poskytujú chládok, do ktorého sa pastieri a ženci ukladajú na oddych. U Hollého je týmto stromom raz *dub* (v selanke *Kráska* vysoký, v selanke *Čestislav* klenutý, v selanke *Jaroslav* trojaký), inokedy *buk, klen, brest, jaseň* (napr. v selanke *Lubko: na strakatích lúkách dva ohromné stáli jasenska).* Veľmi často sa vyskytuje *jahňada;* zrejme tu ide o biely topoľ, charakteristický svojou vysokou ihlanovitou korunou, ale najmä bohatým kvetenstvom — jahňadou; sám Hollý uvádza aj *belavý topoľ.* Nie sú však zriedkavé ani ovocné stromy: *hrušky, jablone,* najmä *plánky,* typické pre široké vážske roviny. Obraz krajiny dopĺňajú *kroviny, vrbiny, vŕbky.*

Charakteristickým prvkom obrazu krajiny je kríž alebo malá kaplnka. Jednu z nich opisuje J. Hollý v óde *Na Ságelskú studénku.* K tejto studienke, nad ktorú dedinčania (Búrania) postavili malú kaplnku — *chrámek,* vedie chodníček, ktorý *ode náhlících k prameňom tvím chlapcov a krásnich dievčenec ušlapaní ňikdá ňepretrhňe sa chodňik.* Okolo kaplnky rastú brezy, ktoré za bezvetria *klaňajú sa haluzmi,* ale keď fúka vetrík, metajú sa po strieške kosiermi.

Ďalšou charakteristickou stavbou v Hollého krajine je vinohradská búdka (napr. v selanke *Čestislav),* pred ktorou sa týči orech (alebo jabloň, hruška):

Pred búdú pod orech, neb u ohňa pri jabloni dávnéj
Predstavením ku hodám si na makkú lahňeme trávu (*IX, 21*).

Úplný inventár krajiny a jej zaľudnenia podáva J. Hollý v básni *Radostník na jar: májový dážď, potôčiky plné vody, obilie, nádherné* buky, kríčky, chrastie, háje, stráne, sádky, plánky; vtáky, cvrčky, včielky; šuhajci, dievky, starci, roľník, vincúr, pltiar; rusalky, víly, stáda, pasáci a nad tým všetkým

Ustaviční hlas radosti
Ustaviční zvuk plesáňá
Ďál ze všeckích stran, ze všeckích
Rad radem hučí krajov.

Veľmi podobný je opis jarnej krajiny v selanke *Jaroslav:*

Po strakatích rózne pažiťach ze plánkami hruški
Rozvinuté ligocú: aňi najmenšého po jedňích

Ešče neňí zreť lístka, čiré sú miéko na vókol,
Od spodu ľen zas iné a iné zase od vrchu kvitnú:
Jak bi sa najvišše opoďál pobelávaľi kopce,
Keď sňahi už po rolách a po ňižších zešľi pahorkoch.
Jak sa radem bujná usmívá tráva po lúkách,
A sladkú opilá zohibá i kňíše rosičkú!
Kvítki ľezú ven z otvoreních na svetlo pupencov,
A premilostňe v očách meňavími sa barvami liščá.
Pres ňe vetríčki ťiché, ve svích sťihajícé sa ihrách,
Z místa na místo hoňá sa a vókol mílo vejícé
Lúbežní voňavíma nosá kríďelkami zápach.
Odtáď na stromoví sedajú, i haluzmi trasúce
Kvet sťukujú, a jarú vipodobňiť húlavu snážá.

Jak lúbozvučnú jarabá sa stružki voďičkú!
Včil v behu rovno idú, na malé včil zákluki krúťá,
Včil zase rozťekajú sa na šírku a od seba ďálá,
Včil k sebe sa blížá, i do jednej mláki zhromážďá.
Tamto vraně kíva a do svéj žeňe dúčeľe sátí,
A prepeličí ťukem, zachríplím chráščela vrzgem,
I premilím sa na ďál cirikáňím švrčkov ozíva.

Treba, pravda, ešte dodať, že aj túto rovinatú krajinu Hollý zasadzuje do vzdialeného rámca vrchov. Napr. v selanke *Jaroslav:*

Jak hori ďál ťáhnú sa, i vatša vždicki i vatšá
Jedna sedá na druhú, a ve blízkém Váhu se zhľédá.

Podobné usporiadanie je aj v selanke *Svadobná pieseň.* V prostriedku obrazu je na vyvýšenom kopčeku chalúpka, z jednej strany sú bujné lúky, ďalej vrbina, šerý háj, až napokon rieka, z druhej strany sú ovocné sady, polia a v diaľke hory.

Hoci celkový rámec týchto opisov vyznieva idylicky, často až nadnesene, v ich jadre je vždy veľmi konkrétne pozorovanie, prekvapujúca vnímavosť na detaily, úplne realisticky odpozorované. Napr. v opise vinice a útoku škorcov na zrelé plody v selanke *Čestislav:*

Po krajném od venku plné sa vinohradi krúťá.
Škorci do ňích lahkím sa ženú od hája povetrím;
A v kole jedni točá sa teprv, kde bi sadľi patríce;
Pri pňoch iní skáčú, a zobú už piskami zrnka.
Mdlí jich okríká stareček na odronku sedící.
Než ňito málo viďá sa čo dbať pre sladkotu hroznov;
Tam ťi sa však vracajú a ľeťá naspátki do húšča.

Tu je všetko reálne: kŕdeľ škorcov, hniezdiacich na blízkych stromoch, aj spôsob ich náletu na vinicu, ich pažravosť, vyúsťujúca často

až do zničenia úrody, ba aj ten *stareček na odronku seďící:* starých ľudí využívali na stráženie vinohradov a tí sedávali na *odronku,* na tej časti vinice, ktorá je medzi *rúnou* (istým druhom medze) a prvým riadkom viniča.

V eposoch je na opis krajiny menej príležitosti. Ani nevyznieva tak idylicky, no z vernosti opisu a z realizmu pozorovania ani tu neubúda. Napr. v opise miesta hier v II. speve *Svatopluka* sa uvádza priestranná rovina, belejúca sa ušľapaným pieskom a nechýba tu ani zabudnutý dub a dva krásne cery, *vístavki čo zostaľi hája.*

Alebo opis primoravského lesa v ôsmom speve *Svatopluka:*

Najširší po levéj bol jim les na ceste, veľkú
Po brehu ke studenéj rozťáhlí pólnoci ďálu:
Na množšá borovic sa vršákami zmítala částka;
Místom dub vihnatí, místom též na drevo krehkí
Stál jarabín, rózná sa i kde kde nachádzala črenka;
Jaňadi nad brehovím, nad blatním jašle močárem
Rostľi, a nad hvezdnú temenom sa zdvíhali víšku.

Detailne je prekreslená hra tieňov v prvom speve:

Jak keď slnko milé svítí; i po obloze lahké
mračna plinú, a stín černí buď nad hlavi kopcov,
Buď na zlatoklasné metajú ňivi; svetlo ze stínem
Medzi sebú čredajú sa: a včil tí, čo stáľi na slnku
Sú ve stíne šerém, a tí zas čo ve stíňe na slnku.

Takisto podrobne je vykreslené svitanie v treťom speve, zvečerievanie v štvrtom speve: *slnko už napoly zapadlo, na temená hôr vysiela pruhy, v dolinách už roztiahla krídla noc.* Do podrobností je vykreslené ticho pred búrkou v piatom speve *(srditý vichor zrazu prestane fúkať, hustne čierňava a po oblohe nastáva smolná hrôza)* alebo utíšenie po búrke v štvrtom speve:

Trásla sa zem, strašním trepané skaľi trásľi sa treskem,
A včil zrázu veter zasekol sa, zasekľi sa bleski,
Hrom prestal rachotať, husté rozpusťíli mračna,
Vác ani zem, ani sa skala ňetrase vácej;
Len ticho sám teplí ze celéj dežď oblohi pluščí.

Podobne ako v selankách aj v eposoch vystupujú izolované stromy. Raz sú to dva cery, inokedy dubisko, jahňada. Preľakaný jastrab sadne na brest, na ktorom bola zavesená obruč ako cieľ pre pretekajúcich sa vrhačov kopijí, pinkavy sedia na breste, jeleň leží pod brestom a pod.

Nie div, že stromy vystupujú aj v impozantnom závere dvanásteho spevu *Svatopluka:*

On sa tedáž kácá a na zem doľe údami buchňe,
Jak bi hrubí neb dub, neb ohromná padnula sosňa,
Čo dva tisíce rokov na tatranskích rostla pahorkoch.

Treba napokon povedať, že realistický obraz osamoteného stromu, ktorý vzdoruje búrkam i víchrom, prerastá u Hollého až do symboliky: dub sa stáva symbolom národa, ako vidieť z básne *Na slovenský národ:*

Ohromní a kolem rozložití dube.
Kolko s' víchrovích búrek a prívala
Besnot, kolko perúnskéj
Zňesol strelbi a zlích hromov!
Avšak bár ňekerá úpad haluz vzala,
Svím kam ďál životem väc bachratíš, zlatí
Rozvíňáš kvet a tučnú
Puškám nasporuješ roďaj.

Znova však treba zdôrazniť, že aj za postupmi idylickej poetiky, aj za obrazmi vyzdvihujúcimi romantické idey národa stojí v diele Jána Hollého hlboká znalosť prírody, života v nej a nevšedný zmysel pre realistické vnímanie sveta.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

*O jazyku a štýle vybraných reklamných textov**

IVAN MASÁR

1. Otázky jazykovej kultúry bývajú na školeniach pracovníkov z oblasti reklamy a propagácie integrálnou súčasťou programu školenia.

* Text je skrátenou a upravenou verziou prednášky na celoslovenskom seminári, ktorého poslaním bolo vyzdvihnúť propagačný význam výkladnej skrine, ako aj jej efektívne využívanie pri ponuke tovaru s poskytnutím optimálnych informácií o ňom pomocou reklamného textu. Seminár sa konal 17.—19. 10. 1984 v Košiciach pod záštitou pobočky ČSVTS pri Generálnom riaditeľstve podniku Zdroj.

Je to prirodzené a logické. Súvisí to s tým, že reklama síce má, aj využíva rozmanité prostriedky a nástroje na dosiahnutie sledovaného zámeru, ale aj v tejto oblasti ľudskej aktivity zostáva nenahraditeľným a základným nástrojom jazyk. V súvislosti s jazykom reklamy a propagácie treba zdôrazniť, že sa ráta so spisovným jazykom ako tou formou národného jazyka, ktorá má celospoločenskú platnosť a ktorá ako jediná je pestovaná, o ktorej ako jedinej jestvujú príručky so súpisom pravidiel a poučení, ako sa má používať, aby sa vytýčené ciele pomocou nej dosahovali čo najlepšie. Spisovný jazyk je zároveň jedinečným nástrojom zvyšovania kultúry a kultúrneho života pracujúcich a zvyšovanie kultúry je zasa naliehavou politickou úlohou a požiadavkou. V správe ÚV KSČ z posledného zjazdu sa okrem iného hovorí: „Chceme, aby sa zvyšovala kultúra práce, kultúra pracovného a životného prostredia, ako aj všeobecná kultúrnosť nášho života." Nemožno pochybovať o tom, že do rámca všeobecnej kultúrnosti patrí aj jazyková kultúra v širokom zmysle (porov. Kačala, 1981, s. 258). Spomedzi mnohých tvorivých pracovníkov majú nemalý vplyv na jazykovú kultúru aj pracovníci v oblasti reklamy a propagácie. Aj na ich texty, ktoré veľmi často adresujú najširšej verejnosti (myslí sa tu na reklamu v televízii, rozhlase a v tlači), treba vzťahovať tieto slová zjazdovej správy: „Každý článok v novinách, každú reláciu v rozhlase alebo v televízii treba chápať ako vážny dialóg s ľuďmi, založený na serióznej analýze faktov." V Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV ako inštitúcii s najvyššou mierou zodpovednosti za starostlivosť o jazykovú kultúru sa veľmi dobre vie o vplyve reklamných a propagačných textov aj na jazykovú výchovu širokej verejnosti. Práve preto jestvuje dlhoročná trvalá a pravidelná spolupráca Jazykovedného ústavu s bratislavským reklamným podnikom ERPO a práve preto sa využíva každá príležitosť na spoluprácu s tvorcami reklamných a propagačných textov pokladaných za spoločensky závažné texty, ktoré treba pozorne sledovať, analyzovať aj z hľadiska jazykovej správnosti, resp. širšie z hľadiska jazykovej kultúry, a výsledky rozboru odovzdať tvorcom týchto textov.

2. Na jazykovú analýzu poskytli organizátori seminára 36 reklamných textov. Z toho je jasné, že nemožno robiť zovšeobecňujúce závery o našich reklamných textoch vôbec, ale iba podať charakteristiku daného súboru a urobiť závery len o tomto súbore.

Z hľadiska rozsahu a z hľadiska zacielenia patria analyzované texty ku krátkym informačným žánrom publicistického štýlu, ako je správa, oznámenie, plagát, vineta, no našli by sa styčné plochy aj medzi reklamným textom a mottom. Ich úlohou je sprostredkovať jazykovou formou konkrétnu informáciu, pravda s tým, že sa ráta aj so vzájomným pôsobením textu a výtvarne riešenej plochy, na ktorej sa text

predkladá, ako aj s účinkami prostredia (v konkrétnom prípade výkladnej skrine), v ktorom sa podáva správa vo forme reklamného textu. To je zásadný rozdiel medzi spomínanými žánrami publicistického štýlu a reklamným textom. Pomocou reklamných textov umiestňovaných vo výkladných skriniach má jazyková komunikácia iný priebeh ako pri čítaní novinovej správy alebo oznámenia. Ide tu o silnú a bezprostrednú väzbu textu s prostredím a vecami v ňom, o silné mimotextové nadväzovanie. Tesnosť väzby medzi reklamným textom a prostredím, v ktorom je text umiestnený, je porovnateľná s tesnosťou medzi mottom a textom, ktorý motto uvádza — tu ide o tzv. medzitextové nadväzovanie. Spomínané okolnosti sú silným štýlotvorným činiteľom odrážajúcim sa na forme textov. Mnohé z nich sú práve so zreteľom na prostredie silno kondenzované, skratkovité, veľmi často s elipsou slovesného tvaru. Neraz sú to texty pripomínajúce nadpisy:

Dary prírody. — Každému podľa chuti. — Z dobrého to najlepšie. — Z poézie jarnej módy. — Záruka dobrého lovu na rozhlasových vlnách. — Bez udice u nás. — Dobré náradie — úspech v záhrade. — Správne jedlo — dobré zdravie. — Po dobrej práci dobré jedlo. — Príjemný spoločník — program podľa nálady. — Aj v najväčších horúčavách kráľovstvo chladu. — Proti smädu limonádu.

Určité sloveso by sa v takýchto textoch pociťovalo nielen ako nadbytočné, ale aj ako rušivé. (Porov. *Z dobrého ponúkame to najlepšie, Proti smädu pite limonádu.)*

Istá kondenzovanosť a úspora výrazu sú celkom zreteľné aj v konštrukciách s určitým slovesom:

Stačí len 15 % ceny. — Predávame i na pôžičky. — Jar prináša kvety — Otex módu. — Kupujeme a varíme premyslene. — Pripravili sme za vás.

Aj z týchto textov jasne vidieť, že úspornosť výrazu stojí v službe rýchlej a zrozumiteľnej informácie. Podobne ako by sa v textoch bez určitého slovesa pociťovalo sloveso ako záťaž, v predchádzajúcich textoch s určitým slovesom by takouto záťažou bolo explicitné uvádzanie predmetu, príslovkových výrazov ap. (porov. napr. *Predávame i na pôžičku — U nás predávame i na pôžičku,* resp. *U nás tento tovar predávame i na pôžičku).*

Konštatácia o úspornosti a zhustenosti výrazu platí aj o súvetných textových celkoch:

Príďte sa pozrieť, čo všetko automatická práčka vie. — Mäso, ktoré sa nepreje — hydina.

Úsporné a zhustené sú nielen prozaické texty, ale aj texty, v ktorých sa použila viazaná forma reči:

Chválim tú hodinu, keď som kúpil hydinu. — V noci načerpajú ľadné kilovaty, vo dne vyhrievajú domy, byty, chaty. — Čo je v chlade, menej starne, vždy je svieže a lahodné.

Z hľadiska modálnosti patria všetky uvedené príklady k typu oznamovacích viet a zo štylistického hľadiska sú všetky neutrálne. Odklon od neutrálnosti v jednom-dvoch prípadoch spôsobuje skôr použitie viazanej reči než modálnosť vety.

Okrem oznamovacej modálnosti sa v skúmanom súbore reklamných textov zriedkavejšie vyskytujú žiadacie vety, najmä typ želacích viet, ktoré sú veľmi blízke oznamovacím vetám, ale diferenčný znak medzi nimi — intonácia — sa nerealizuje, keďže ide o písané, a nie hovorené texty. K tomuto typu možno priradiť všetky príklady, v ktorých sa vyskytuje imperatív slovesa:

Pripravte si lahodný nápoj podľa vlastnej chuti vo vlastnej fľaši. — Naprogramujte si pranie bez námahy na automatickej práčke TAMAR 500. — Darujte textil — darujte radosť.

Vety s inou modálnosťou ako oznamovacou a želacou sú v reklamných textoch zriedkavejšie, v skúmanom súbore sa vyskytla jedna jediná opytovacia veta zviazaná s propagáciou nákupu vianočných darčekov: *Bude to večer splnených želaní?* Touto vetou podávateľ vyjadruje jednak neistotu, jednak túžbu či vôľu dostať na otázku kladnú odpoveď.

Z hľadiska vetnej konštrukcie prevládajú vety koncipované podľa vzorca *podmet + prísudok,* teda dvojčlenné vety. Za jednočlenné vety sa pokladajú rozličné názvy, mená; tento typ reprezentujú v našom súbore dva texty: *Dary prírody. — Z poézie jarnej módy.*

Formálnym ustrojením viaceré východiskové texty napodobňujú vyjadrovacie postupy, s ktorými sa možno stretnúť v príslovia, porekadlách, gnómach, sentenciách. Takto konštruované texty sú z jazykového a štylistického hľadiska najvydarenejšie. Ponáškou na uvedené typy jazykových a štýlových útvarov sú tieto texty:

Sto chutí pre jedno zdravie. — Správne jedlo — dobré zdravie. — Trikrát podľa vlastnej chuti — raňajky, obed, večera. — Textil — darček po stáročia. Textil — darček aj dnes. — Čaj — prvý medzi nápojmi. — Prázdny tanier najrýchlejšie naplnia polotovary. — Dobré náradie — úspech v záhrade. — Aj v najväčších horúčavách kráľovstvo chladu.

V týchto textoch sa často využíva pomlčka ako interpunkčné znamienko nahrádzajúce určité sloveso. To je jeden z vonkajších znakov, ktorými sa skúmané texty podobajú skratkovým vetám typu *Mladosť — radosť* či príslovia typu *Devätoro remesiel — desiata bieda.* Využívanie pomlčky je v súlade s úspornosťou vyjadrovania. Funkcia pomlčky sa však nevyčerpáva v substitúcii určitého slovesa. Pomlčka sa ukazuje ako polyfunkčný prostriedok a využíva sa na zdôraznenie pomenovania, ktoré po nej nasleduje *(Mäso, ktoré sa nepreje — hydina),* na signalizovanie prekvapujúceho alebo nepredpokladaného faktu *(Jar prináša kvety — Otex módu. Sardinky — pozdrav diaľav v konzerve),* na oddelenie výrazov, ktoré sú v anaforických konštrukciách vo vzťahu protikladnosti, stupňovania alebo v iných vzťahoch *(Textil — darček po stáročia. Textil — darček aj dnes),* na vytýčenie jednoslovného podmetu na začiatok vety a jeho separovanie od nákladnejšieho prísudku *(Čaj — prvý medzi nápojmi)* ap.

3. Je prirodzené, že v analyzovaných textoch sa v istom rozsahu uplatňujú metaforické prvky, najmä tzv. aktuálne metafory, pretože reklamné texty patria do skupiny jazykových prejavov, ktorými sa pôsobí aj na cit potenciálneho prijímateľa. Metaforický náboj nesú texty *Záruka dobrého lovu na rozhlasových vlnách, Príjemný spoločník — program podľa nálady* (texty propagujúce rozhlasové prijímače a magnetofóny), ako aj text *Aj v najväčších horúčavách kráľovstvo chladu* (propagácia chladničiek). V týchto textoch sa veľmi zreteľne presadzuje základná vlastnosť metafory — jej schopnosť vyvolať živú predstavu. Využívanie metaforických prvkov je v reklame a propagácii citeľným a želaným osviežením textu. Je to preto, že predstavy, ktoré sa dostávajú do metaforického spojenia, „nemusia byť ani významom, ani obsahom príbuzné" (Pauliny, 1981, s. 51; z prvého citovaného textu uvádzame na porovnanie *lov vysielania na rozhlasových vlnách* pomocou propagovaného rádioprijímača a *lov rýb vo vlnách mora).* To zároveň uľahčuje tvorcom textov hľadanie neošúchaných jazykových prostriedkov, pomocou ktorých sa účinnosť reklamy nepochybne zvyšuje. Okrem toho širší priestor pre metaforu uvoľňuje v reklame okolnosť, že v istých situáciách, napr. vo výkladných skriniach, sa pri reklamnom texte nachádza propagovaný výrobok.

4. V celkovom hodnotení jazykovej a štylistickej stránky východiskových reklamných textov možno konštatovať, že absolútna väčšina má dobrú štylistickú úroveň, a čo je rovnako potešiteľné, jazykové chyby sa nezistili ani v jednom texte. Predsa však problém svojho druhu predstavujú texty, v ktorých sa používa viazaná reč, resp. aj niektoré metafory. Ide o problém poetickej hodnoty a úrovne týchto textov či metafor. Azda to nie je čiro subjektívne hodnotenie, keď konštatujeme, že štatút poetickosti sotva možno pririeknuť v plnom rozsahu

týmto textom: *Čo je v chlade, menej starne, vždy je svieže a lahodné. — Chválim tú hodinu, keď som kúpil hydinu. — Sardinky — pozdrav diaľav v konzerve.* Z týchto troch pokusov sa azda najväčšmi približuje poetickému textu prvý text propagujúci chladničky. Druhý text je síce lapidárny, čo je z reklamného hľadiska nesporná prednosť, ale odpoetizúva ho lacný, v podstate gramatický rým, ktorý mu dáva nádych triviálnosti. Napokon v treťom texte sa nevydarilo metaforické pomenovanie sardiniek ako pozdravu z diaľav, navyše pozdravu v konzerve, a preto text vyznieva ako umelý až silený.

5. Do zhrnujúceho posudku patrí napokon konštatovanie, že všetky vety hodnotených textov, dokonca aj tie, proti ktorým sme vyslovili isté výhrady, majú z hľadiska vetnej perspektívy presnú výstavbu a adekvátne sa v nich narába s východiskom a jadrom výpovede. Iba jeden text by mal byť z tohto hľadiska usporiadaný ináč. Ide o tento text:

Stačí len 15 % ceny
Tatramat 245 — 14 programov
Tamat 500 — 18 programov
ROMO Pac — 11 programov
automatickú práčku kúpite i na doplnkovú pôžičku

Podľa toho, či sa do zdôrazneného, v podstate do koncového postavenia má dostať to, že sa uvedené typy práčok predávajú na doplnkovú pôžičku, či to, že sa propaguje typ práčok, bolo by logickejšie iné slovosledné usporiadanie textu. Pôvodné usporiadanie je nesúrodé a okrem toho nevychodí z neho dostatočne zreteľne, na čo sa kladie dôraz. Táto námietka by možno stratila opodstatnenie, keby sa neposudzoval iba holý text, lež aj jeho zakomponovanie na výtvarne riešenú plochu, kde sú vhodné podmienky na exponovanie alebo potláčanie konkrétnych častí textu inými ako jazykovými prostriedkami.

6. O reklamnom texte *Netradičná pochúťka — baranie mäso* vyslovujeme túto kritickú poznámku: Formálne je táto veta správna, ale v našich podmienkach nie je obsahovo úplne pravdivá. Baranina je naopak tradičnou slovenskou pochúťkou (porov. ľudové rozprávky, príslovia a porekadlá typu *Zje pes psa, keď barana nie, Z rúna žiť, nie z barana, Ešte rožky na barane, už mäsiari pijú na ne* a i.) aj napriek tomu, že sa istý čas bežne nepredávala.

7. Na záver sa žiada ešte povedať, že reklamné texty vo výkladných skriniach reprezentujú vizuálnu komunikáciu. Sú to texty určené na rýchlu komunikáciu, preto majú byť zrozumiteľné a ľahko zapamätateľné „na jeden dotyk". S ohľadom na tieto požiadavky je namieste zdôrazňovať vycibrenosť ich formy, lebo forma je prvým impulzom aj pre potenciálneho prijímateľa reklamného textu.

8. V súhrnom hodnotení posudzovaného súboru reklamných textov opätovne konštatujeme, že ide o texty bez jazykových chýb, že sa v nich zručne manipuluje s kondenzovanosťou a úspornosťou výrazu, teda citlivo odmeriava to, čo by mohlo byť nadbytočné. Viaceré texty sú úspešnou *nápodobou krátkych klasických slohových útvarov* (príslovia, sentencie a i.). Zo zhrnujúceho pohľadu na daný súbor však nemožno vynechať pripomienku, že texty s viazanou rečou *badateľne* zaostávajú za svojimi prozaickými náprotivkami.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

LITERATÚRA:

KAČALA, J.: Podnety zo zjazdov. Kultúra slova, *15*, 1981, s. 257—260.
PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1981. 323 s.

ROZLIČNOSTI

TIR — tirák

V Slovníku cudzích slov od M. Ivanovej-Šalingovej a Z. Maníkovej (Bratislava 1979, s. 801) sa zaznamenáva skratka *TIR,* v ktorej ide o zapísanie začiatočných písmen francúzskeho názvu *Transport Internationaux Routiers* ako označenia medzinárodnej automobilovej prepravy. Je to iniciálová skratka, lebo sa zapisujú začiatočné písmená. Ide však zároveň o skratkové slovo, lebo skratka *TIR* sa dá vysloviť ako akékoľvek slovo, čo dovoľuje jeho hlásková skladba (samohláska *i* medzi dvoma spoluhláskami). V tom istom slovníku sa zaznamenáva aj heslo *tirák* (podľa označenia *TIR)* so skratkou *hovor.,* čo značí, že je to hovorový výraz. Podľa slovníka slovo *tirák* má význam „veľký kamión medzinárodnej automobilovej prepravy". Slovo *tirák* ako podstatné meno mužského rodu, a to neživotné podstatné meno mužského rodu (označuje sa ním neživá vec), sa podľa svojho zakončenia skloňuje podľa vzoru *dub, napr. videl tirák, na ulici stoja dva tiráky, videl dva tiráky* atď. Poznamenávame, že v Slovníku slovenského jazyka (4. diel, Bratislava 1964) sa slovo *tirák* ešte nezaznamenáva, nie je ani v doplnkoch v 6. diele tohto slovníka (Bratislava 1968). Nenájdeme ho ani v českých slovníkoch, napr. v Slovníku spisovného jazyka

českého (3. diel, Praha 1966), v Slovníku cudzích slov od L. Klimeša (Praha 1981) alebo v Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (Praha 1978).

Treba konštatovať, že slovom *tirák* sa označuje nielen veľký kamión medzinárodnej automobilovej prepravy, ale aj osoba, ktorá obsluhuje takýto kamión. Ukazuje nám to dobre tento príklad: *Stať sa „tirákom", čiže vodičom medzinárodnej nákladnej kamiónovej dopravy je snom mnohých chlapcov* (Televízia, *18,* 1983, č. 48, s. 12). Hovorili sme zatiaľ o slove *tirák,* ktorým sa raz označuje veľký kamión medzinárodnej automobilovej dopravy, teda neživá vec, inokedy vodič takéhoto kamióna, teda živá bytosť. Čiže tým istým zvukovým komplexom sa označujú dve podstatne odlišné skutočnosti. V jazykovede sa bežne uplatňuje nielen náhľad, že v takýchto a podobných prípadoch ide o jedno slovo s dvoma rozdielnymi denotátmi (javmi označovanej skutočnosti), ale aj názor, že tu ide o dve odlišné slová, ktoré sú ibe zvukovo totožné, teda o tzv. homonymá (k tomu pozri napr. L. Dvonč, O polysémii a homonymii z hľadiska gramatického rodu. Jazykovedný časopis, *11,* 1960, s. 103—113 alebo Š. Michalus, O lexikografickom spracovaní homoným v Krátkom slovníku slovenského jazyka. Kultúra slova, *18,* 1984, s. 232—237). Tu je dôležitá otázka uvedenej zvukovej totožnosti. Ak ide o označenie neživej veci mužského rodu, slovo *tirák* sa skloňuje podľa vzoru *dub,* ak však ide o označenie živej bytosti mužského rodu, skloňuje sa podľa vzoru *chlap.* V niektorých pádoch sa v takomto prípade používajú síce zhodné formy, napr. nom. sg. *tirák,* resp. presnejšie *tirák-Ø* (tu je nulová prípona), inštr. sg. *tirák-om,* ale v niektorých pádoch sú rozdielne, napr. akuz. sg. *tirák-Ø* (ak ide o označenie kamióna, napr. *videl som tirák)* a *tirák-a* (ak ide o označenie osoby, napr. *videl som tiráka),* nom. pl. *tirák-y (dva tiráky)* a *tirác-i (dvaja tiráci).* Rozdielne skloňovanie toho istého zvukového komplexu (spojenia hlások) *tirák* ako označenia neživej veci a živej bytosti podporuje u používateľov jazyka vedomie, že tu ide o dve rozdielne slová, pri ktorých iba niektoré tvary sú zvukovo rovnaké (sú to homoformy), kým iné tvary sú rozdielne.

Na základe tohto nášho výkladu môžeme konštatovať, že v spisovnej slovenčine dnes popri slove *tirák* ako označení veľkého kamióna medzinárodnej automobilovej prepravy existuje aj slovo *tirák* ako pomenovanie vodiča takéhoto kamióna. Pritom slovo *tirák* ako označenie vodiča je rovnako hovorové ako slovo *tirák* s významom „kamión medzinárodnej automobilovej prepravy".

Ladislav Dvonč

Nie je všetko zlato, čo sa blyští

Neveľká pestrofarebná škatuľka dovolí len veľmi zamyslenému zákazníkovi, aby si ju nevšimol. Usmiata dievčina na nej ho priamo vyzýva, aby si tovar kúpil. V tomto smere je všetko v poriadku, aj keď našou úlohou nie je hodnotiť výtvarnú stránku obalu.

Je však známe, že zákazník nekupuje obal, ale tovar. Ak ide o tovar zabalený, ako je to aj v tomto prípade, všíma si aj text. A práve o text na spomínanej škatuľke ide aj nám.

Na hornej strane obalu sme sa dozvedeli, že výrobca nám pod názvom *Encián* ponúka syr s bielou plesňou na povrchu. Trocha nás zamrzelo, že v názve výrobcu chýbalo interpunkčné znamienko: *VSM* (,) *n. p., Košice.* Chybu sme pripísali na účet „tlačiarenského škriatka", veď on už dokázal aj iné ako ukradnúť jednu čiarku.

V úsilí zabudnúť na túto drobnú chybičku chytro sme obrátili obal naopak.

Na spodnej strane osemhrannej škatuľky bolo viac textu a na prvý pohľad bolo zrejmé, že nie škriatok, ale autor návodu má pochybnosti, čo je a čo nie je správne. Svedčí o tom už aj príkaz či rada nad návodom *Uschovajte v chlade!,* ktorý sa v texte opakuje v podobe *Zrelý syr uchovajte v chlade!*

Spotrebiteľ sa dostáva do rozpakov, lebo nevie, čo má so syrom robiť: *uschovať* ho či *uchovať?* Slovesá *uschovať* a *uchovať* nie sú synonymné. V Slovníku slovenského jazyka nájdeme pri hesle *uschovať* synonymá *skryť, ukryť, schovať,* kým pri hesle *uchovať* je výklad „zachovať, udržať niečo v pôvodnom stave". Z významového rozdielu medzi slovami *uschovať — uchovať* vychodí, že syr si môže (dlhšie) uchovať svoje dobré vlastnosti, ak ho spotrebiteľ uschová na chladnom mieste, v chlade. Ak už autor návodu chcel uvedený príkaz štylisticky obmeniť, mohol namiesto imperatívu slovesa *uschovať* použiť aj imperatív niektorého zo slovies *uložiť, dať.*

Formulácia, v ktorej sám autor nevedel, či má použiť sloveso *uschovať* alebo *uchovať,* žiaľ, nie je jedinou, ktorú možno návodu vyčítať. Návod uvádza spotrebiteľa častejšie do pomykova, lebo sa v ňom používajú nenáležité termíny. Podľa návodu nezrelý syr môže dozrieť napr. *„v zavárovacej fľaši"* tak dobre ako *„v zrecej pivnici".*

Väčšina používateľov slovenského jazyka pozná *dozrieváreň, dozrievaciu miestnosť,* t. j. miestnosť, v ktorej čosi dozrieva. Z toho vychodí, že spotrebiteľ by bez problémov pochopil, čo je *dozrievacia pivnica,* kým spojenie *zrecia pivnica* je významovo menej priezračné, aj keď adjektívum *zrecí* od základového slovesa *zrieť* je utvorené správne.

Za nevhodné pokladáme aj spojenie *zavárovacia fľaša.* V spisovnej

slovenčine niet slovesného základu, od ktorého by bolo možné utvoriť adjektívum *zavárovací*. Od slovesa *zavarovať* s významom „dať pozor, dozrieť" netvoríme prídavné meno a od slovesa *zavárať* (napr. ovocie) je náležité adjektívum *zavárací*, ktoré sa v spojeniach typu *zavárací pohár, zaváracia fľaša* používa bežne.

V texte návodu možno nájsť aj nenáležité slovo *vada: to nie je jeho vada.* Tu by bolo vhodnejšie použiť vyjadrenie *to nie je jeho nedostatok* alebo *to nie je jeho chyba.*

Okrem uvedených nedostatkov možno návodu vyčítať aj štylistickú roztrieštenosť a nezvyčajné väzby. Svedčí o tom hneď aj prvá veta: *Tento syr vyniká špeciálnou lahodnou príchuťou po šampiňónoch, ktorú mu dodáva biela pleseň na jeho povrchu.* Za nezvyčajnú tu pokladáme väzbu *príchuť po šampiňónoch* (nam. *príchuť šampiňónov,* resp. *šampiňónová príchuť*) a za nadbytočné použitie zámena *jeho.*

Spotrebiteľ, ktorého upútala iba z diaľky pekne vyzerajúca škatuľka, zostáva po prečítaní návodu sklamaný. (V našom príspevku sme nerozoberali všetky nedostatky návodu.) Možno, že pritom začne pochybovať aj o kvalite ponúkaného tovaru. A nad tým by sa mal výrobca zamyslieť.

Anna Rýzková

SPRÁVY A POSUDKY

Jubileum Jána Horeckého

V prvých januárových dňoch tohto roku — presne 8. januára — dostal sa do prostriedku siedmeho decénia svojho mimoriadne pracovitého života univ. prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., vynikajúci slovenský jazykovedec, člen redakčnej rady tohto časopisu a jeho kmeňový autor. Mohlo by sa povedať aj tak, že jubilant je už na polceste k siedmemu krížiku, ale vzhľadom na neustávajúcu mnohostrannú aktivitu údaj o jeho veku musí nevyhnutne vyznieť ako nevierohodný, nech by sa podal akýmkoľvek spôsobom. Profesor Horecký totiž dodnes pracuje a tvorí so závideniahodným entuziazmom mladého zapáleného vedca.

Od posledného jubilea, ktoré sme si pripomenuli aj v našom časopise (porov. J. Kačala, *Šesťdesiatka prof. Jána Horeckého.* Kultúra slova, 14, 1980, s. 25—26) pribudli do osobnej bibliografie jubilanta dve knižné položky a obidve sú cenným vkladom do pokladnice progresívnej, modernej slovenskej jazykovedy. Prvá z nich — knižka *Spoločnosť a jazyk* (1982) — je pozoruhodným príspevkom k poznávaniu jazyka. Autor v nej sumuje úsilie o vytvorenie novej koncepcie spisovného jazyka vychádzajúcej zo základného faktu, že jazyková situácia u nás je zložitejšia, ako sa predstavovala v doterajších kon-

cepciách. Podľa neho jestvujú tri celonárodné formy slovenského jazyka — spisovná, štandardná a subštandardná — a jestvuje aj istý vzťah medzi týmito formami. Živosť vzťahu medzi spisovnou a štandardnou formou sa prejavuje obojsmerným pohybom vyjadrovacích prostriedkov z jednej formy do druhej. Najvyššie stojí spisovná forma, na ktorú je zacielená pozornosť tých, čo sa starajú o jazykovú kultúru a výchovu. V jazykovej výchove J. Horecký akcentuje samostatné rozhodovanie používateľov jazyka o správnosti a primeranosti jazykových prostriedkov, úlohu jazykovedca nevidí vo vynucovaní dodržiavania jazykových noriem.

Druhá knižná práca je vysokoškolská učebnica *Vývin a teória jazyka* (1983) reprezentujúca premyslený výber poznatkov o teoretických, filozofických a metodologických otázkach jazykovedy ako náuky o takom jedinečnom a zaujímavom fenoméne, ako je jazyk. Z hodnotiacich postojov autora k jednotlivým problémom alebo faktom jasne vidieť zámer formovať jazykovedné aj filozofické myslenie vysokoškolákov študujúcich jazyky, resp. jazykovedu.

Ak sa k dvom knižným prácam prirátajú štúdie najmä v *Jazykovednom časopise*, ako aj rozhľadené profilovanie tohto reprezentatívneho orgánu slovenskej jazykovedy, potom treba s uznaním konštatovať, že jubilant v plnej miere splnil očakávanie vyslovené pri predchádzajúcom jubileu: prispieť hodnotným vkladom do pokladnice slovenskej vedy a rozvíjať kvality jazykovedného časopisu.

Vysokú aktivitu prejavuje jubilant aj na iných úsekoch. Zo *Zápisníka slovenského jazykovedca* vychodí, že je najpríčinlivejším prednášateľom v *Slovenskej jazykovednej spoločnosti,* z prelistovania *Kultúry slova* sa zasa ukazuje, že patrí medzi najplodnejších prispievateľov v okruhu terminológie, jazykovej kultúry aj všeobecnej jazykovedy. Vedúci jazykových rubrík v dennej tlači a v rozhlase bez rozmýšľania potvrdia, že v pohotovom a častom spracúvaní originálnych tém prvé miesto patrí J. Horeckému.

Do tradičného *Ad multos annos!* vďačne vpisujeme žičlivé *felicissimosque.* Mnohé a veľmi šťastné roky želáme Jankovi Horeckému v mene jeho priateľov, spolupracovníkov, žiakov a všetkých, ktorým je jeho tvorivá aktivita žiarivým príkladom.

Ivan Masár

Nový dvojjazyčný technický slovník

(Technický slovník rusko-slovenský a slovensko ruský. Bratislava, ALFA — Moskva, Vydavateľstvo Russkij jazyk, 1984. 1135 s.)

V období vedecko-technickej revolúcie zaujímajú v lexikografickej literatúre významné miesto dvojjazyčné a viacjazyčné slovníky z rozličných vedných, technických a výrobných odvetví. V dôsledku rastu vedeckej, kultúrnej a hospodárskej spolupráce medzi rozličnými krajinami rastie aj dôležitosť takýchto slovníkov.

Vo vydavateľstve ALFA vyšiel už veľký počet jednojazyčných výkladových

i dvojjazyčných prekladových slovníkov z jednotlivých vedných, technických či výrobných odborov, roku 1984 pribudol k nim *Technický slovník rusko-slovenský a slovensko-ruský* (ďalej TS), ktorý je výsledkom spolupráce bratislavského vydavateľstva ALFA a moskovského vydavateľstva Russkij jazyk. Je to prvý slovník z produkcie vydavateľstva ALFA, ktorý si položil za cieľ zachytiť terminológiu všetkých technických odborov a takisto základnú ekonomickú terminológiu. Každá z dvoch častí slovníka (rusko-slovenská a slovensko-ruská) obsahuje okolo 65 000 termínov. Slovník vyšiel v náklade 10 000 výtlačkov a zostavil ho veľký kolektív odborníkov z rozličných vedeckovýskumných ústavov, závodov a podnikov. Cieľom rusko-slovenskej časti, ako sa v úvode hovorí, je zachytiť terminológiu nových technických odvetví, ako výpočtová technika, kozmonautika a ďalšie, v slovensko-ruskej časti sa pozornosť zostavovateľov zamerala na oblasti národného hospodárstva rozvinuté v Československu — chemický, textilný, drevospracujúci priemysel, kožiarsky priemysel, baníctvo, hutníctvo, energetiku, poľnohospodárstvo a pod.

Je prirodzené, že dvojjazyčný odborný slovník sa spôsobom spracovania odlišuje od dvojjazyčného slovníka, ktorý zachytáva bežnú slovnú zásobu. Odborný slovník registruje termíny, oproti termínu vo východiskovom jazyku stojí termín v cieľovom jazyku. V rámci istej špeciálnej oblasti je termín jednoznačný, sémantický obsah termínu je v porovnaní s inými slovami slovnej zásoby úzky a konkrétny (napr. ekvivalentom ruského slova *donor* je v medicíne *darca krvi,* vo fyzike *donor*). Pri spracovaní odborného terminologického slovníka odpadajú mnohé problémy, ako významové členenie hesla, výber štylisticky rovnocenného ekvivalentu, ilustračného materiálu, s ktorými sa musí zaoberať lexikograf pri dvojjazyčnom slovníku zachytávajúcom bežnú slovnú zásobu. Pre obidva typy slovníkov je spoločné to, že konfrontujú pomenovacie prostriedky jedného jazyka s pomenovacími prostriedkami iného jazyka.

Jednou zo základných otázok každého slovníka, a teda aj odborného slovníka, je výber slov. Urobiť výber slov pre technický slovník, ktorý má zachytiť prakticky všetky technické odbory, nie je ľahké. Posúdiť, či výber slov v recenzovanom slovníku zodpovedá potrebám jednotlivých odborov, či sú v ňom tieto odbory zastúpené proporcionálne a v primeranej miere, prislúcha odborníkom z daných odborov. Napokon pri praktickom používaní slovníka sa ukáže, kde výber vyhovuje a kde ho treba skorigovať. Naše pripomienky sa zamerajú na to, ako sa zásady spracovania, sformulované v úvodnej časti, realizovali v spracovaní terminológie v slovníkových heslách.

Pokladáme za potrebné predovšetkým upozorniť, že aj pri práci na technických slovníkoch si treba osvojiť nevyhnutnú jazykovednú terminológiu. Východiskové slovo v slovníku s priradenými slovnými spojeniami, ktorých základ tvorí toto slovo, sa v lexikografii nazýva *heslo (heslové slovo). Hniezdom* sa rozumie skupina príbuzných slov zoskupených pri východiskovom slove v slovníku (napr. *bronz — bronzový, bronzovať, bronzovanie; generátor — generátorový, generátorovňa* a pod.). *Hniezdovať* znamená uvádzať v slovníku pri východiskovom slove príbuzné (odvodené) slová. TS pri východiskovom slove neuvádza odvodené slová, ale dvojslovné a viacslovné termíny rozličného typu *(asynchrónny generátor* pri hesle *generátor, torgovoje sudno* pri hesle *sudno* ap.). V našej recenzii sa budeme pridržať ustálenej terminológie.

Nazdávame sa, že slovník bolo možné spracovať úspornejšie a prehľadnej-

šie. V poznámkach pre používateľa sme sa dočítali, že viacslovné termíny sa uvádzajú podľa nadradeného slova, pri ktorom ich treba hľadať. Túto zásadu slovník nedodržiava, viacslovné termíny sa uvádzajú nejednotne a nie vždy tam, kde by podľa uvedenej zásady mali byť. Napríklad termíny *peremennyj profiľ, postojannyj profiľ* pri hesle *profiľ* nenájdeme, sú uvedené iba pri hesle *lopatka (lopatka peremennogo profiľa, lopatka postojannogo profiľa), diskretizácia podľa amplitúdy* a *diskretizácia podľa času* sú uvedené nielen pri heslách *amplitúda, čas* a *diskretizácia,* ale aj pri hesle *chyba (chyba diskretizácie podľa času, chyba diskretizácie podľa amplitúdy).* Slová so symbolmi typu *α-izlučenije* by mal používateľ hľadať na konci hesla a mali by byť uvedené takto: *α-luči, β-luči, γ-luči* (pozri s. 2, odsek 2 poznámok pre používateľa). V TS sú tieto slová spracované inak a nejednotne: *alfa-izlučenije, beta-izlučenije, gamma-izlučenije, alfa-luči* a *gamma-luči* sa uvádzajú ako osobitné heslá *(beta-luči* nie), súčasne sa uvádzajú v heslách *izlučenije* a *luči* a znovu nejednotne (v hesle *izlučenije* chýba *alfa-izlučenije).* Zato tieto termíny nájdeme kompletne v hesle *detektor (detektor alfa-izlučenija* atď.), kde by podľa nášho názoru stačilo spojenie *detektor izlučenija.*

Tým prechádzame k druhej otázke, či je potrebné uvádzať v takom rozsahu, ako to robí TS, významovo priezračné viacslovné termíny, ktorých význam si môže každý, nielen odborník v danom odbore, vyvodiť z komponentov. Veď by stačilo uviesť základné spojenie *otopiteľnoje telo — vyhrievacie teleso,* keďže význam spojení *vstavnoje otopiteľnoje telo, izlučajuščeje otopiteľnoje telo, nastennoje otopiteľnoje telo* používateľ slovníka ľahko pochopí, lebo prídavné mená *vstavnoj, izlučajuščij* a *nastennyj* nájde v TS. To platí aj o mnohých ďalších viacslovných termínoch. V dôsledku zaradenia neúmerného množstva viacslovných termínov sa mnohé heslá v TS rozrastajú na dve i viac stránok a stávajú sa neprehľadnými. Také sú napr. heslá *stanok, steklo, pribor, kislota, vremia, napriaženije; stroj, sklo, prístroj, kyselina, čas, napätie.* Nazdávame sa, že pri slovníku, ktorý si kladie za cieľ zachytiť všetky technické odbory, je potrebné uvážiť, v akom rozsahu sa majú uvádzať terminologické spojenia, v ktorých si jednotlivé zložky zachovávajú významovú samostatnosť.

Jedným z cieľov TS, ako sme sa v úvode dočítali, je „prispievať k ďalšiemu formovaniu technického spisovného jazyka". Pokladáme za chvályhodný aktívny vzťah zostavovateľov k materinskému jazyku, musíme však poznamenať, že „technický spisovný jazyk" nejestvuje, existuje len technická terminológia, ktorá je súčasťou celonárodného spisovného jazyka. Terminológia každého odboru tvorí ucelený systém termínov zodpovedajúcich systému pojmov daného odboru, je však aj súčasťou slovnej zásoby, morfologického a slovotvorného systému spisovného jazyka, preto nové termíny tvorené na základe jestvujúcich modelov musia zachovávať normy spisovného jazyka. V TS sme našli termíny, ktoré tieto normy nerešpektujú, napr.: *štiavne čerpadlo, samozverný diferenciál, matnené sklo* a i. Prídavné meno od podstatného mena *šťava* je *šťavový,* čiže malo by byť *šťavové čerpadlo* alebo terminologicky zreteľnejšie *čerpadlo na šťavu,* pretože jednoznačnejšie poukazuje na funkciu zariadenia. *Samozverný* je mechanicky prevzaté české slovo *samosvěrný* — správne *samozvierací.* Sklo s chemicky alebo mechanicky zdrsneným povrchom sa v odbornej literatúre nazýva *matované sklo.* V niektorých prípadoch sa termíny v TS nezhodujú s termínmi uvádzanými v jednojazyčných

terminologických výkladových slovníkoch. Napr.: *Dopravný slovník* od A. Petrovského (ALFA, 1983) uvádza termíny *koľaj na obchádzanie* a *koľaj na predchádzanie*, kým v TS je *obchádzacia* a *predchádzacia koľaj*. V TS sa mali uviesť aj variantné termíny uvádzané v Dopravnom slovníku.

Slovenčina sa nebráni preberaniu slov z iných jazykov, ak je to potrebné, no nazdávame sa, že slovo *rybopriemyselný (rybopriemyselná loď)* takýmto potrebným slovom nie je. Slovo *rybopriemyselný* je mechanickým kalkom z ruštiny, pričom slovenským ekvivalentom ruského slova *promysel* nie je ani v jednom z dvoch významov priemysel, ale, ako TS správne pri hesle *promysel* uvádza, *remeslo, živnosť* a *poľovačka, lov*. Nám sa pozdáva ekvivalent *loď na lov a spracovanie rýb* uvedený na prvom mieste v rusko-slovenskej časti slovníka pri hesle *sudno* v spojení *rybopromyslovoje sudno*. V Dopravnom slovníku výklad „rybolovná, rybospracujúca a dopravná loď" je pri spojení *rybárska loď*, to znamená, že *rybárska loď* presne zodpovedá tomu, čo v ruštine označuje *rybopromyslovoje sudno*. Slovenčina je schopná pomenúvať vymoženosti techniky, a nie je potrebné „obohacovať" ju kalkmi ani neprieznačnými slovami ako *vodolet* (utvorenom asi analogicky podľa *vodomet*). Zatiaľ čo pri slove *vodomet* je jasné, že ide o mechanizmus, ktorý vystrekuje (metá) vodu do výšky, slovo *vodolet* jednoznačné nie je (napr. nie je vôbec jasné, či ide o plavidlo alebo lietadlo). Ruskému termínu *sudno na podvodnych kryľjach* zodpovedá slovenský termín *loď na nosných krídlach* (ktorý TS v rusko-slovenskej časti uvádza).

Okrem toho by mal TS viac využívať skratky zaraďujúce slovo do istého odboru a vysvetlivky v zátvorkách, najmä ak ide o termíny, ktoré sa používajú vo viacerých terminologických systémoch. Skratky, prípadne vysvetlivky nám chýbajú pri heslách *kraj* 1. okraj, kraj 2. obruba, lem 3. hrana; *napravľajuščij* 1. smerový 2. vodiaci; rozvádzací; riadiaci; *náklad* 1. raschod 2. gruz; nagruzka 3. tiraž a ďalších. Všetky viacvýznamové termíny by mali byť v TS spracované tak ako *napriaženije, peremyčka, tyč* alebo *fréza*, ktoré využívajú v plnej miere skratky a vysvetlivky.

Chceli by sme ešte upozorniť, že spojenia, ktoré slovník uvádza za znakom ● a ktoré nazýva frazeologickými, sú v skutočnosti voľné spojenia. Základným znakom frazeologických spojení je ich obsahová a formálna ustálenosť, sú to komplexné jazykové jednotky s významom, ktorý zväčša nezodpovedá súhrnu významov jednotlivých zložiek (napr. *zlatá baňa* znamená „bohatý zdroj príjmov", *loviť v mútnej vode* = „využívať zložitú situáciu na svoj prospech"). O spojeniach *vyberať pokutu, vlak mešká, vypraviť vlak, splniť plán; otvernuť bolt, znižať skorosť* a ďalších, v ktorých si každá zložka zachováva významovú samostatnosť, nemožno hovoriť ako o frazeologických jednotkách.

V krátkej recenzii sa nedá zachytiť všetko, pokúsili sme sa poukázať na niektoré sporné miesta, ktoré sa pri ďalších vydaniach budú dať odstrániť. Naše kritické pripomienky vyplynuli z dlhoročných skúseností pri práci na dvojjazyčných slovníkoch. Pretože úroveň lexikografickej práce u nás ustavične vzrastá, je potrebné, aby sa zvyšovala i kvalita odborných slovníkov. Želali by sme si, aby TS, ktorý je nepochybne potrebný a užitočný, slúžil čo najlepšie tým, komu je určený — technickým pracovníkom, dokumentaristom, prekladateľom a študentom vysokých škôl.

Viktória Dorotjaková

SPYTOVALI STE SA

Pôvod, písanie a výslovnosť mena Denis. — Manželia z Bratislavy sa spytujú, ako písať a vyslovovať rodné meno *Denis*. Píšu, že v jednej z populárnych piesní Miroslava Žbirku sa uvedené meno vyslovuje (spieva) v podobe *[deny]*. Radi by sa o mene *Denis* dozvedeli aj viac, najmä o jeho pôvode.

V piesni Miroslava Žbirku nejde o mužské meno *Denis*, ale o jeho prechýlenú ženskú podobu *Denisa*, pravda, v prevzatej domáckej podobe *Deny*. Používanie takejto podoby mena je v spisovnej slovenčine štylisticky obmedzené na hovorový štýl (prejavy súkromného rázu) a umelecký štýl. V umeleckom diele je používanie takýchto prostriedkov dovolené. Tu sa niekedy dokonca narúša spisovná forma, ktorá je všeobecne záväzná v oficiálnych jazykových prejavoch. Ide tu o tzv. licenciu poetiku (básnickú licenciu, básnickú voľnosť), ktorou sa zo štylistických príčin zámerne porušuje mimojazyková norma (napr. požiadavka vecnej správnosti textu) alebo jazyková norma (napr. pravidlá slovosledu, spisovná výslovnosť, morfologická podoba slov atď.). V spomínanej piesni (Denisa) možno nespisovnú podobu mena *Deny* vysvetliť tak, že tu ide buď o tzv. lexikálny citát (z iného jazyka, napr. z francúzštiny alebo z angličtiny), alebo že takáto podoba mena lepšie zapadla do textu piesne, do jeho rytmického pôdorysu (závislosť od počtu slabík).

Osobné mužské meno *Denis* je francúzska podoba mena *Dionýz*. Poznatky o obidvoch menách získame skúmaním staršieho mena *Dionýz* (zastarané *Dionýzos)*, ktoré má pôvod v gréckej mytológii. V helenistickom období radili Dionýza, boha *vína*, *úrody*, *plodnosti*, ale i brečtanu (symbolizoval večnosť existencie), medzi najvýznamnejších bohov na Olympe. Meno *Dionýz* sa utvorilo z gréckeho mena *Dionýsios* znamenajúceho „zasvätený bohu Dionýzovi", „božie (Dionýzovo) dieťa".

V slovenčine sa používajú obidve uvedené podoby *Dionýz* i *Denis*, pociťujú sa však ako samostatné mená, čo sa napokon odrazilo i v kalendári: 1. novembra oslavujú *meniny Denisy a Denisovia* (v kalendári sa, pravda, uvádza iba ženská podoba *Denisa)*, meno *Dionýz* je zaradené na 9. október.

Domácke, familiárne, dôvernejšie podoby mena *Dionýz* sú *Dino* i *Dinko* a možno ich použiť i pri mene *Denis*.

Správna podoba mena syna autorov listu je *Denis*, nie *Dennis* ani *Denys*. V jeho výslovnosti sa zachováva tvrdosť, a to v obidvoch slabikách. Zachováva sa aj koncové *-s*, ktoré vo francúzskej výslovnosti odpadá.

V skloňovaní patrí meno *Denis* v jednotnom čísle k vzoru *chlap;* genitív a akuzatív má tvar *Denisa*, datív a lokál *Denisovi*, inštrumentál *Denisom*. Nom. plurálu má tvar *Denisovia*.

Hodno ešte pripomenúť, že problematika rodných (krstných) mien sa rozoberá v knižke M. Majtána a M. Povežaja *Meno pre naše dieťa*, ktorá vyšla roku 1985 vo vydavateľstve Obzor už v 2. vydaní.

Jozef Pavlovič

Skratka názvu stredné odborné učilište stavebné. — Pracovníci stavebnej organizácie v Bratislave: „Na pracovisku sa nevieme dohodnúť, akú podobu má mať skratka názvu *stredné odborné učilište stavebné.* Jedni tvrdia, že všetky písmená v skratke majú myť veľké, teda skratka má mať písomnú podobu *SOUS,* iní zastávajú názor, že posledné písmeno v skratke má byť malé, teda *SOUs.* Ktorá z uvedených podôb je správna?"

O tom, že v jazykovej praxi je isté váhanie pri písaní skratiek názvov stredných odborných učilíšť, nás presvedča nielen položená otázka, ale aj doklad, ktorý sme si poznačili z bratislavského Večerníka z 2. 11. 1984: *Na plavárni SOUch sa prezentovalo celkove 163 pretekárov zo 17 pionierskych organizácií SZM Bratislava II* (v správe, z ktorej sme vybrali doklad, sa skratka *SOUch* použila dva razy). Na takéto písanie skratky pravdepodobne zvádza taká prax písania názvov odborných učilíšť, že sa uvedie skratka *SOU* (= stredné odborné učilište) a za ňou sa slovne vyjadrí odborná špecializácia učilišťa, teda napr. *SOU obchodné* (doklad z Večerníka z toho istého dňa), *SOU dopravné, SOU stavebné* atď. Z toho sa potom vyvodzuje záver, že pri skracovaní názvu tejto špecializácie a dopĺňaní do ustálenej skratky *SOU* treba toto dodatočné rozšírenie skratky naznačiť aj graficky.

V našom časopise sme už písali o tom, že pri tvorení iniciálových skratiek sa uplatňuje všeobecná zásada, že každé plnovýznamové slovo z viacslovného názvu je v iniciálovej skratke zastúpené prvým písmenom slova, pričom toto písmeno je vždy veľké (porov. Kultúra slova, *18,* 1984, s. 185—186). Malé písmeno sa využíva na diferenciáciu slov začínajúcich sa na rovnaké písmeno (porov. napr. *M* — maďarský a *Mo* — mongolský v iniciálových skratkách *MĽR* — Maďarská ľudová republika a *MoĽR* — Mongolská ľudová republika). Keďže prídavné meno *stavebný* v názve učilišťa je plnovýznamové slovo a je zároveň plnohodnotnou súčasťou rozšíreného, špecifikovaného názvu *stredné odborné učilište stavebné,* iniciálová skratka tohto názvu má mať grafickú podobu *SOUS.* Podobne aj iniciálová skratka názvu stredné odborné učilište chemické má mať podobu *SOUCH.* To, že sa názvy odborných učilíšť často používajú v podobe *SOU stavebné,* nemôže ovplyvniť všeobecnú zásadu tvorenia iniciálových skratiek. Na potvrdenie tohto konštatovania môžeme uviesť iniciálové skratky *SPŠE* (= stredná priemyselná škola elektrotechnická), *SPŠS* (= stredná priemyselná škola strojnícka), hoci v písaných textoch (napr. v inzerátoch) sa stretávame aj so slovným vyjadrením špecializácie priemyselnej školy *(SPŠ elektrotechnická, SPŠ strojnícka).*

Na záver: Iniciálová skratka názvu *stredné odborné učilište stavebné* má náležitú grafickú podobu *SOUS.*

Matej Považaj

Ks

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník *19,* 1985, č. 3. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Hlavný redaktor PhDr. Ján Kačala, DrSc. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Michalíková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS — ÚED Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 817 59 Bratislava. Vytlačili TSNP Martin, závod Ružomberok v marci 1985. Registr. zn. F-7050.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Lenimgradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries distributions rights are held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam, Holland.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1985

Cena Kčs 3,—